

Північна війна на Полтавщині

Події 1708-1709 років на теренах Полтавщини стали переломним моментом Північної війни. Після втрати Батурина, армія Карла XII і козаки Івана Мазепи вирушили у район Ромни-Гадяч-Лохвиця, щоб перезимувати в теплих квартирах, дочекатися підмоги запорізьких козаків і польського війська та відновити наступ на Москву.

Московська армія на чолі з Петром I у цей час розташувалася в районі Лебедина. За лояльне ставлення до шведів московити карали населення вогнем і мечем, застосовувалася тактика випаленої землі.

Із 22 грудня 1708 року по 6 січня 1709 року шведи блокували і взяли штурмом фортецю Веприк. Упродовж січня-лютого 1709 року союзна армія (шведи й козаки Івана Мазепи) займали район Лохвиця-Гадяч-Лютенька-Зіньків-Бірки-Дейкалівка-Опішне. Значні московські сили дислокувалися в Сумах, Охтирці, Лебедині, Богодухові, Харкові. Московське командування спрямувало військові з'єднання для захисту Переяслава і Києва на випадок руху супротивника у північному напрямку. Але з другої половини січня союзна армія виявила активність на східному напрямку, що змусило Петра I покинути Суми, і вже 13 лютого він прибув до Воронежа. Карл XII 26-27 січня зайняв Опішне, 29 січня – Котельву, 9-10 лютого відбувся бій під Красним Кутом, союзники зайняли Хухру, Коломак, Городню, Мурафу. Петро I миттєво відреагував на ці дії супротивника, за його наказом Григорій Долгорукий утворив зону випаленої землі на Слобожанщині, щоб унеможливити подальший рух Карла XII на Москву. Друга половина лютого пройшла у безперервних сутичках супротивників: бої в районі Лохвиці, Рашівки, Гадяча.

Отже, впродовж січня-лютого 1709 року союзне військо займало територію нинішніх Лохвицького, Гадяцького, Зіньківського, частково Миргородського, Великобагачанського і Шишацького районів. Карл XII здійснив спробу прорватися на Слобідську Україну, але вимушений був повернути назад у Гетьманщину. Московське командування вжило заходів для посилення гарнізонів на Слобожанщині, у Переяславі, Києві й Полтаві. У першій половині січня до Полтави увійшов додатковий корпус із військовою амуніцією, комендантом фортеці Петро I призначив полковника Олексія Келіна.

На початку березня союзники займали територію від Гадяча до Великих Будищ: Лютенька, Бірки, Зіньків, Опішне, Ковалівка, Савинці, Шишаки,

Білоцерківка, Решетилівка, найпівденнішим форпостом були Старі Санжари. Лубни та навколишня околиця за Сулою була зайнята московитами і утримувалася із «лубенського магазину» місцевим населенням.

У першій половині березня бойові дії проходили на Миргородщині, між Сорочинцями і Савинцями, на Решетилівщині, поблизу Говтви за мости і переправи через річку Псел. Із 2 березня штабквартира Карла XII та гетьмана України Івана Мазепи розташувалася у Великих Будищах. 13 березня шведський гарнізон залишив Гадяч. Основні сили займали Опішне, Великі Будища, Диканьку, Стасі, Петрівку. Праворуч від них по річках Сулі, Хоролу і Пслу (Лубни, Миргород, Остап'є, Устивиця, Говтва, Глобине, Манжелія, Кременчук) розташовувалися війська Шереметєва, Скоропадського, ліворуч, на Слобідській Україні – війська Меншикова і Ренне.

У березні до Мазепи приєдналися запорізькі козаки – восьмитисячний загін на чолі з кошовим отаманом Костем Гордієнком. Вони тримали під контролем район, особливо важливий у стратегічному плані: коридор від Полтави вниз по Ворсклі до Переволочної. В цей час московськими підрозділами були спалені південні сотенні містечка Полтавського полку, які підтримали Івана Мазепу: Маячка, Нехвороща, Келеберда, Переволочна.

З другої половини квітня розпочалося стягування всіх московських сил до Полтави. 26 квітня частини під командуванням Меншикова (близько 20 тисяч осіб) вийшли з району дислокації Богодухів-Ольшани в напрямку Котельва-Полтава. До Полтави командувач артилерією Яків Брюс повинен був доправити весь наявний артилерійський парк.

На початок травня майже вся армія Карла XII зосередилася навколо Полтави. Частина шведських підрозділів разом із козаками тримала під контролем Решетилівку, Шишаки, оскільки річка Псел прикривала союзну армію із заходу. Запорожці та шведські вояки утримували південний коридор: від Полтави до Переволочної. Штабквартира Карла XII й Мазепи розміщувалася в Жуках. З 1 травня 1709 року розпочалася облога союзними військами фортеці Полтава.

Отже, аналіз шведських і російських джерел за листопад 1708 - червень 1709 року свідчить, що бойові дії тривали на території нинішніх Лохвицького, Гадяцького, Зіньківського, Миргородського, Диканського, Великобагачанського, Шишацького, Решетилівського, Полтавського, Новосанжарського, Котелевського, Кобеляцького районів.